

7^Η ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ
ΤΟΥ ΟΗΕ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

«ΜΑΘΗΤΕΣ ΣΕ ΡΟΛΟ ΔΙΠΛΩΜΑΤΗ»

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

*«Το Δικαίωμα Ελευθερίας Έκφρασης
Της Γνώμης του Παιδιού»*

16-18 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2022

ΟΔΗΓΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ:

ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΣΤΑΥΡΟΣ

ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ:

ΣΥΡΙΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Περιεχόμενα

1. Καλωσόρισμα του Προεδρείου	2
2. Ιστορική Επισκόπηση: Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών και η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του παιδιού	3
3. Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού: Ρόλος και Αρμοδιότητες	4
4. Το Άρθρο 12 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού	5
5. Επεξήγηση Ορολογίας.....	5
6. Ανάλυση του Άρθρου 12 με τη βοήθεια του 12 ^{ου} Γενικού Σχολίου της Επιτροπής.....	6
6.1. Ικανότητα του παιδιού να σχηματίζει τις δικές του/της απόψεις.....	6
6.2. Το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης αυτών των απόψεων	7
6.3. «Σε όλα τα θέματα που αφορούν το παιδί»	7
6.4. «Λαμβάνοντας υπόψιν την ηλικία και την ωριμότητα του παιδιού»'	7
7. Ειδικότερα θέματα.....	8
7.1. Το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης των θρησκευτικών απόψεων του παιδιού	8
7.2. Η εκπροσώπηση και η διάδοση της γνώμης του παιδιού στον πολιτικό βίο	8
7.3. Το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του παιδιού στο σχολικό περιβάλλον.....	10
8. Ερωτήσεις προς τους συμμετέχοντες.....	11
9. Ενδεικτικές επιλογές για πρόσθετη μελέτη.....	11
10. Βιβλιογραφία.....	12
11. Ηλεκτρονικές Πηγές.....	12

Επιμέλεια Οδηγού Μελέτης: Παπαγεωργίου Σταύρος (ΜΡΔ 2022), Συρίου Βασιλική (ΜΡΔ 2022) Ζαφείρη Αθηνά, Τουλουπάκη Εβελίνα (ΜΡΔ 2021), Χατζής Δημήτριος, ΟχλάβαΜαρλένα (ΜΡΔ 2020), Αναγνώστου Μαρία, Χαρμπή Αγγελική (ΜΡΔ 2019), Τσιρακοπούλου-Γκλίνου Ζωή, Παπαγεωργόπουλος Κωνσταντίνος (ΜΡΔ 2018), Καραμουσαλίδου Αικατερίνη, Μαλτέζος Βασίλειος (ΜΡΔ 2017).

1. Καλωσόρισμα του Προεδρείου

Αγαπητοί Εμπειρογνώμονες,

Με ιδιαίτερη χαρά και τιμή, σας καλωσορίζουμε επισήμως στη 7η Πανελλήνια Μαθητική Προσομοίωση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, με τίτλο «Μαθητές σε Ρόλο Διπλωμάτη», και ιδιαίτερα στην Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, με θεματική το Δικαίωμα Ελευθερίας Έκφρασης Της Γνώμης του Παιδιού. Κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων της Επιτροπής, θα έχετε την ευκαιρία να παρουσιάσετε τις θέσεις σας επί των ειδικών θεματικών, να συζητήσετε με τους συναδέλφους εμπειρογνώμονες επ' αυτών, να γνωρίσετε τον εκπληκτικό κόσμο της διπλωματίας αλλά και να αποκτήσετε μοναδικές εμπειρίες και δεξιότητες.

Επιθυμώντας να σας δώσουμε το έναυσμα για ενδελεχή μελέτη των θεμάτων της επιτροπής μας, έχουμε δημιουργήσει τον ακόλουθο Οδηγό Μελέτης. Σκοπός αυτού, είναι να συνδράμει στην όσο το δυνατόν καλύτερη προετοιμασία σας αλλά και να προσφέρει τα κατάλληλα ερεθίσματα για μια ευρύτερη αναζήτηση και μελέτη στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σας ενθαρρύνουμε να αξιοποιήσετε το υλικό που σας παρέχεται, τις πηγές που έχετε στη διάθεσή σας και τον χρόνο μέχρι την διεξαγωγή του Συνεδρίου για να προετοιμαστείτε όσο το δυνατόν καλύτερα! Ως προς την έρευνα αλλά και τη χάραξη πολιτικής της χώρας σας, σας παροτρύνουμε να δώσετε μεγάλη σημασία στις «ερωτήσεις προς τους συμμετέχοντες» που θα βρείτε στην 8η ενότητα του παρόντος οδηγού. Ως Προεδρείο είμαστε περήφανοι για τον ρόλο που αναλαμβάνετε και είμαστε βέβαιοι πως θα ανταποκριθείτε επάξια.

Είμαστε στη διάθεσή σας για ό,τι χρειαστείτε και ανυπομονούμε να σας γνωρίσουμε!

Με εκτίμηση,

Σταύρος Παπαγεωργίου, Πρόεδρος
Βασιλική Σύριου, Αντιπρόεδρος

When we achieve human rights and human dignity for all people - they will build a peaceful, sustainable, and just world

- Antonio Guterres, UN Secretary general

2. Ιστορική Επισκόπηση: Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών και η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του παιδιού

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) αποτελεί έναν παγκόσμιο διεθνή οργανισμό, που συστάθηκε από 51 ιδρυτικά κράτη (ανάμεσα στα οποία και η Ελλάδα) στο Σαν Φρανσίσκο στις 26 Ιουνίου του 1945, και τέθηκε σε ισχύ στις 24 Οκτωβρίου του ίδιου έτους, μετά την κύρωση του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών από τα κοινοβούλια των κρατών μελών. Σήμερα αριθμεί 193 κράτη-μέλη.

Οι σκοποί του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών καταγράφονται στο Άρθρο 1 του Χάρτη, με την παράγραφο 3 να εντάσσει σε αυτούς την *«ανάπτυξη και ενθάρρυνση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων χωρίς διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας»*.

Βασισμένη στους σκοπούς αυτούς, η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. υιοθέτησε στις 20 Νοεμβρίου 1989 και έθεσε σε ισχύ τη Διεθνή Σύμβαση για τα Παιδιά και τα Δικαιώματά τους, η οποία κατοχυρώνει νομικά στο διεθνές πεδίο μια σειρά θεμελιωδών δικαιωμάτων του παιδιού. Ως διεθνής σύμβαση, δεσμεύει όλα κράτη-μέρη που το έχουν υπογράψει και επικυρώσει. Τη Σύμβαση συνοδεύουν και δυο προαιρετικά πρωτόκολλα, σχετικά με τη συμμετοχή παιδιών σε ένοπλες συγκρούσεις και την πώληση παιδιών, την παιδική πορνεία, και την παιδική πορνογραφία. Στις 19 Δεκεμβρίου 2011, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών ενέκρινε ένα τρίτο προαιρετικό πρωτόκολλο σχετικά με μια διαδικασία επικοινωνίας, το οποίο θα επιτρέψει σε μεμονωμένα παιδιά να υποβάλουν καταγγελίες σχετικά με συγκεκριμένες παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους, βάσει της Σύμβασης και των δύο πρώτων προαιρετικών πρωτοκόλλων της.

3. Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού: Ρόλος και Αρμοδιότητες¹

Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού είναι ένα όργανο συγκροτούμενο από 18 ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες και προβλέπεται από τη Σύμβαση με σκοπό να επιβλέπει την εφαρμογή των διατάξεων της από τα κράτη μέρη.

Όλα τα κράτη μέρη της Σύμβασης οφείλουν να υποβάλλουν τακτικά στην Επιτροπή εκθέσεις σχετικά με την εφαρμογή των δικαιωμάτων της Σύμβασης στο εσωτερικό τους. Στην πράξη, τα κράτη μέρη οφείλουν να προσαρμόσουν τη νομοθεσία τους με τις διατάξεις της Σύμβασης. Αυτές οι εκθέσεις εξετάζονται από την Επιτροπή που στη συνέχεια εκδίδει και αποστέλλει στα ενδιαφερόμενα κράτη μέρη τις «Παρατηρήσεις» της επί αυτών. Συχνά η Επιτροπή ζητά από τα κράτη διευκρινίσεις ή κυρώσεις κι άλλων διεθνών συμβάσεων για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή των δικαιωμάτων του παιδιού. Παράλληλα με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η Επιτροπή προχώρησε στην υιοθέτηση τριών προαιρετικών Πρωτοκόλλων. Το πρώτο αφορά στην ανάμειξη των παιδιών, κάτω των 18 ετών, στις ένοπλες συρράξεις, ενώ το δεύτερο σχετίζεται με την προστασία των παιδιών από την παιδική εμπορία, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία. Επίσης, η Επιτροπή με την υιοθέτηση του Τρίτου Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση το 2014, δύναται να εξετάζει πλέον και ατομικές αναφορές σχετικά με παραβιάσεις των διατάξεων της Σύμβασης.

Τέλος, η Επιτροπή, στην προσπάθειά της να διευκολύνει τα κράτη μέρη στην καλύτερη εφαρμογή των διατάξεων της, ερμηνεύει τις διατάξεις της Σύμβασης και δημοσιεύει τα «Γενικά Σχόλια» για συγκεκριμένα ζητήματα και θεματικές. Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989) συνιστά την πρώτη ουσιαστικά οικουμενική, εκτενή και περιεκτική συνθήκη ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Δεν έχει εγκαταλείψει πλήρως τον πυρήνα της προσέγγισης των παιδιών ως ατόμων που χρειάζονται φροντίδα και προστασία, ωστόσο αναγνωρίζει κάθε παιδί ως μια μοναδική και ιδιαίτερη προσωπικότητα με τα δικά της χαρακτηριστικά, έμφυτη αξιοπρέπεια και κυρίως, ως φορέα δικαιωμάτων.

¹Office of the High Commissioner on Human Rights (χ.χ.). Committee on the Rights of the Child. Διαθέσιμο στο: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIndex.aspx> (Ανακτήθηκε στις 31/10/2020).

4. Το Άρθρο 12 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού²

«Άρθρο 12–

1. Τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να τα διασφαλίζουν στο παιδί που είναι σε θέση να διαμορφώσει τις δικές του απόψεις το δικαίωμα να εκφράζει ελεύθερα τις απόψεις του σε όλα τα θέματα που αφορούν, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία και την ωριμότητά του.
2. Για τον σκοπό αυτό παρέχεται ειδικότερα στο παιδί η δυνατότητα ακρόασης σε οποιαδήποτε δικαστική και διοικητική διαδικασία που αφορά το παιδί, είτε άμεσα είτε μέσω αντιπροσώπου ή αντίστοιχου φορέα, κατά τρόπο σύμφωνο με τους διαδικαστικούς κανόνες του εθνικού δικαίου.»

5. Επεξήγηση Ορολογίας

Παιδί³: Ως «παιδί», νοείται κάθε ανθρώπινο ον από 0-18 ετών, εκτός αν ο ισχύων νόμος για τα παιδιά προβλέπει την ενηλικίωση νωρίτερα.

Ελευθερία του Λόγου – Ελευθερία της Έκφρασης⁴: το δικαίωμα ενός ατόμου ή μιας κοινότητας να εκφράζει χωρίς φόβο τις απόψεις και τις ιδέες της. Ο όρος «ελευθερία της έκφρασης» χρησιμοποιείται συχνά ως συνώνυμο της «ελευθερίας του λόγου», διαθέτει εντούτοις ευρύτερο περιεχόμενο καθώς περιλαμβάνει κάθε πράξη αναζήτησης, παραλαβής και διάδοσης πληροφοριών ή ιδεών, χωρίς να έχει σημασία το χρησιμοποιούμενο μέσο (έγγραφος τύπος, διαδίκτυο, ραδιόφωνο, εικαστικές τέχνες, μουσική κ.ά.).

²Από την επίσημη μετάφραση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, όπως κυρώθηκε με τον ν. 2101/1992. Διαθέσιμο στο:

<https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4bcbf83a2> (Ανακτήθηκε στις 31/10/2021).

³Συνήγορος του Παιδιού (χ.χ.). Η Διεθνής σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού με απλά λόγια. Διαθέσιμο στο: <https://www.synigoros.gr/paidi/downloads/sp.pdf> (Ανακτήθηκε στις 17/10/2021).

⁴Wikipedia, the free encyclopedia (χ.χ.). Ελευθερίατουλόγου. Διαθέσιμοστο: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%B5%CF%85%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%BF%CF%85 (Ανακτήθηκεστις 26/10/2021).

6. Ανάλυση του Άρθρου 12 με τη βοήθεια του 12^{ου} Γενικού Σχολίου της Επιτροπής⁵

Το Άρθρο 12 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού αποτελεί μια μοναδική διάταξη της Συνθήκης, καθώς αντιμετωπίζει το νομικό και κοινωνικό καθεστώς των παιδιών, τα οποία, μολονότι στερούνται την πλήρη αυτονομία των ενηλίκων, αποτελούν υποκείμενα δικαιωμάτων. Η παράγραφος 1 διασφαλίζει σε κάθε παιδί, που βρίσκεται σε θέση να διαμορφώσει τις απόψεις του, το δικαίωμα να εκφράζεται ελεύθερα αναφορικά με οποιοδήποτε θέμα το αφορά, άμεσα ή έμμεσα, εφόσον το επιθυμεί. Βέβαια, η βαρύτητα της γνώμης τους είναι άρρηκτα συνυφασμένη και εξαρτάται από το βαθμό της πνευματικής του ωριμότητας. Η παράγραφος 2 ορίζει ότι το παιδί έχει το δικαίωμα ακρόασης (δημιουργώντας μια αντίστοιχη υποχρέωση στα Κράτη-Μέλη) στο πλαίσιο οποιασδήποτε δικαστικής ή διοικητικής διαδικασίας το αφορά. Ειδικότερα, τα συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν να εγγυηθούν άμεσα την ικανοποίηση του ως άνω δικαιώματος, θεσπίζοντας νέα ή αναθεωρώντας την υπάρχουσα νομοθεσία.

Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού ανέδειξε το Άρθρο 12, από κοινού με την αρχή της μη διάκρισης, του δικαιώματος στη ζωή και της προώθησης του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, σε μία από τις γενικές αρχές που διέπουν την εν λόγω Σύμβαση. Παράλληλα, έχουν διεξαχθεί ποικίλες συζητήσεις προκειμένου να διερευνηθεί το νόημα και η σημασία του Άρθρου 12, να εξευρεθούν οι σύνδεσμοι του με άλλα άρθρα, να πληρωθούν τα ερμηνευτικά κενά και να εντοπιστούν ορθές πρακτικές, με απώτερο στόχο την αποτελεσματικότερη απόλαυση του δικαιώματος. Αναλυτικότερη επεξήγηση του περιεχόμενου του Άρθρου μπορεί να βρεθεί αμέσως παρακάτω.

6.1. Ικανότητα του παιδιού να σχηματίζει τις δικές του/της απόψεις⁶

Αυτή η φράση πρέπει να θεωρηθεί υποχρέωση (και όχι διακριτική ευχέρεια) των συμβαλλομένων κρατών, τα οποία οφείλουν να εκτιμούν την πνευματική ωριμότητα του κάθε παιδιού και να ενθαρρύνουν τη διαμόρφωση αυτόνομης γνώμης στο μέγιστο δυνατό βαθμό. Επιπροσθέτως, υπάρχει τεκμήριο ικανότητας διαμόρφωσης αυτόνομης γνώμης υπέρ του παιδιού, γεγονός που σημαίνει ότι το εκάστοτε κράτος οφείλει να αποδείξει (χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες μεθόδους) ότι το εν λόγω παιδί αδυνατεί (υπό τις δεδομένες συνθήκες) να διαμορφώσει ελεύθερα τη γνώμη του. Επί αδυναμίας

⁵Committee on the Rights of the Child (2009). General Comment No. 12 – The right of the child to be heard. Διαθέσιμο στο: https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC12.pdf?fbclid=IwAR1PcdyIUglZXc657jUwTddmAZmKZQUuzHe7_bmy1lIHuAuaWrghVJzF4wM (Ανακτήθηκε στις 26/10/2021).

⁶Γενικό Σχόλιο 12, παράγραφοι 20-21.

τέτοιας απόδειξης, θεωρείται ότι το παιδί μπορεί να προβεί σε ελεύθερο σχηματισμό των απόψεών του.

6.2. Το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης αυτών των απόψεων⁷

Ως ελεύθερη έκφραση απόψεων του παιδιού νοείται η αβίαστη και καθαρά με προσωπική βούληση εξωτερίκευση των σκέψεων του, όντας, ως εκ τούτου, στενά συνδεδεμένη με την προσωπική του οπτική. Με άλλες λέξεις, το παιδί έχει δικαίωμα να εκφράζει τις «δικές του» απόψεις, όχι τις γνώμες των άλλων (λόγου χάρη των γονέων, των συγγενών ή των φίλων του). Τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να εξασφαλίζουν την ύπαρξη και την ορθή λειτουργία του νομοθετικού πλαισίου για την έκφραση των απόψεων που αφορούν την ατομική και κοινωνική υπόσταση του παιδιού, δημιουργώντας ένα περιβάλλον στο οποίο το παιδί αισθάνεται σεβαστό και ασφαλές.

6.3. «Σε όλα τα θέματα που αφορούν το παιδί»⁸

Ουσιώδες στοιχείο του δικαιώματος αυτού είναι το υπό συζήτηση θέμα να αφορά το παιδί. Ωστόσο, χάριν αποτελεσματικής εφαρμογής του Άρθρου 12, το στοιχείο αυτό πρέπει να ερμηνεύεται και να γίνεται αντιληπτό με την ευρεία του έννοια.

6.4. «Λαμβάνοντας υπόψιν την ηλικία και την ωριμότητα του παιδιού»^{9,10}

Το Άρθρο 12 καθιστά σαφές ότι η ηλικία από μόνη της δεν είναι σε θέση να καθορίσει τη βαρύτητα των απόψεων του παιδιού. Και τούτο διότι τα επίπεδα κατανόησης των παιδιών δεν είναι πάντα συνδεδεμένα με τη βιολογική ηλικία τους. Οι εμπειρίες και τα βιώματα των παιδιών, το κοινωνικό τους περιβάλλον, οι κοινωνικές και τεχνικές τους δεξιότητες καθώς και η πρόσβαση σε πηγές πληροφόρησης συμβάλλουν στην ανάπτυξη της ικανότητας ελεύθερης διαμόρφωσης των απόψεων τους. Για αυτό το λόγο εξάλλου λαμβάνεται υπόψη και ο βαθμός ωριμότητας του κάθε παιδιού, κατά ρητή επιταγή του Άρθρου 12, παρά τις τυχόν ερμηνευτικές δυσκολίες ως προς τον σαφή προσδιορισμό του.

⁷Γενικό Σχόλιο 12, παράγραφοι 22-25.

⁸Γενικό Σχόλιο 12, παράγραφοι 26-27.

⁹Krapmann, L. (2010). *The weight of the child's view (Article 12 of the Convention on the Rights of the Child). The International Journal of Children's Right, 18*, σελ. 501 – 513 Διαθέσιμο στο: <https://www.researchgate.net/publication/274466028> *The weight of the child's view Article 12 of the Convention on the Rights of the Child*(Ανακτήθηκε στις 26/10/2020).

¹⁰Γενικό Σχόλιο 12, παράγραφοι 28-31.

7. Ειδικότερα θέματα

7.1. Το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης των θρησκευτικών απόψεων του παιδιού

¹¹ Η ελευθερία της έκφρασης έχει αναδειχθεί σε μείζονος σημασίας ζήτημα, ήδη, από την περίοδο του Διαφωτισμού. Αποτελεί αδιαπραγμάτευτη προϋπόθεση της πνευματικής αυτοπραγμάτωσης κάθε ανθρώπου και αναγκαίο όρο της εύρυθμης λειτουργίας κάθε κοινωνίας. Το δικαίωμα στοχασμού, εκδήλωσης ή μη, αλλά και ακρόασης της σκέψης του άλλου αποτελεί θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα, βαρύνουσα σημασίας για τους νεαρούς πολίτες αυτού του κόσμου, τα παιδιά. Το δικαίωμα που διασφαλίζεται στο Άρθρο 12¹² της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού ρητά αναφέρει πως κάθε παιδί έχει το δικαίωμα να εκφράζει ελεύθερα τη γνώμη του για όλα τα ζητήματα που αφορούν τη ζωή του. Παρόλα αυτά δεν υπάρχει ειδική μνεία για το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης των θρησκευτικών απόψεων του παιδιού. Μονάχα μια μεμονωμένη αναφορά στο άρθρο 14¹³ της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού, η οποία αναφέρει πως «Τα κράτη - μέλη πρέπει να σέβονται το δικαίωμα του παιδιού στην ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας». Επομένως, παρόλο που τα ζητήματα πίστης και θρησκευτικής εκδήλωσης είναι ευαίσθητα, ειδικά σε μια όλο και πιο πλουραλιστική κοινωνία, τα κράτη - μέλη για αυτό ακριβώς το λόγο θα ήταν σώφρον να καθορίσουν και να εφαρμόσουν μια πιο σαφή πολιτική, ώστε τα παιδιά να μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους περί ζητημάτων θρησκευτικού περιεχομένου.

7.2. Η εκπροσώπηση και η διάδοση της γνώμης του παιδιού στον πολιτικό βίο

¹⁴ Ο άνθρωπος είναι κατ' εξοχήν «ζών πολιτικών»¹⁵, με τις όποιες υποχρεώσεις και δικαιώματά του να νοούνται μόνον εντός τούτης της κατάστασης. Επομένως, όντας «ζών πολιτικών» θα ήταν σώφρον από τα νεαρά του χρόνια να έχει την δυνατότητα να εκφράζει τη γνώμη του για ζητήματα που τον αφορούν και δη ζητήματα πολιτικά. Γι' αυτό

¹¹ Κόκκαλης, Π.(2022) «Περιορίζοντας την ελεύθερη έκφραση: το παράδειγμα του μισαλλόδοξου λόγου», Pro Justitia (online) Διαθέσιμο στο: <https://ejournals.lib.auth.gr/projustitia> (Ανακτήθηκε στις 31/10/2022)

¹² International standards Special Rapporteur on freedom of religion or belief <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-religion-or-belief/international-standards#23> (Ανακτήθηκε στις 31/10/2022)

¹³ Convention on the Rights of the Child Διαθέσιμο στο: <https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text> (Ανακτήθηκε στις 31/10/2022)

¹⁴ Κόκκαλης, Π.(2022) «Περιορίζοντας την ελεύθερη έκφραση: το παράδειγμα του μισαλλόδοξου λόγου», Pro Justitia (online) Διαθέσιμο στο: <https://ejournals.lib.auth.gr/projustitia> (Ανακτήθηκε στις 31/10/2022)

¹⁵ Ο όρος απαντάται στον Αριστοτέλη, Πολιτικά, Α', 1253α 1-5 σε Άπαντα Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων, Πάπυρος, Αθήνα, 1975.

το λόγο καμία πολιτική σχετικά με τα παιδιά δεν θα πρέπει να σχεδιάζεται χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η γνώμη των ίδιων των παιδιών.

Τα παιδιά μπορούν να σχηματίσουν και να εκφράσουν απόψεις από νεαρή ηλικία, αλλά η φύση της συμμετοχής τους και το εύρος των αποφάσεων στις οποίες εμπλέκονται θα ήταν κοινωφελές να αυξάνεται ανάλογα με την ηλικία και τις εξελισσόμενες ικανότητές τους. Η συμμετοχή των παιδιών μικρότερης ηλικίας θα ήταν ωφέλιμο να περιοριστεί αρχικά σε ζητήματα που άπτονται του οικείου του περιβάλλοντος μέσα στην οικογένεια αλλά και της τοπικής κοινωνίας στην οποία ζουν. Ωστόσο, καθώς μεγαλώνουν και εξελίσσονται οι ικανότητές τους, οι ορίζοντές τους παράλληλα διευρύνονται, επομένως δύνανται να εμπλακούν σε ένα ευρύτερο φάσμα θεμάτων πολιτικής φύσεως που τα αφορούν, ήτοι θεμάτων της κεντρικής πολιτικής σκηνής της χώρας διαμονής τους αλλά και θεμάτων παγκόσμιας εμβέλειας.

Ως πολίτες με μεγάλους χρονικούς ορίζοντες των οποίων τα ενδιαφέροντα εκτείνονται στο μέλλον, τα παιδιά μπορούν να προσφέρουν επίσης τη μακροπρόθεσμη προοπτική που μερικές φορές είναι δύσκολο για τους ενήλικες να διακρίνουν ή να προσέξουν. Για παράδειγμα, τα παιδιά μπορεί να έχουν μια μακροπρόθεσμη άποψη για ένα θέμα, όπως η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, το οποίο μπορεί να μην φαίνεται πάντα υψηλής προτεραιότητας στο παρόν, αλλά του οποίου ο επείγων χαρακτήρας γίνεται εμφανής όταν το δούμε από μια πιο μακροπρόθεσμη οπτική που χρήζει άμεσης πολιτικής λύσης. Επιπροσθέτως, η συμμετοχή των παιδιών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων προσφέρει σημαντικές ευκαιρίες για εκπαίδευση και εξοικείωση με το εκάστοτε σύστημα διακυβέρνησης. Αυτό είναι ουσιαστικό, καθώς δύναται να ενισχύσει την κοινωνική ευθύνη των παιδιών και να αναπτύξει τις επικοινωνιακές και κοινωνικές τους δεξιότητες.

Τέλος, για να είναι αποτελεσματική η συμμετοχή των παιδιών στον πολιτικό βίο και να μπορούν ελεύθερα να εκφράζουν την άποψή τους επί αυτού, είναι αναγκαίο να τηρούνται ορισμένες αρχές και πρότυπα. Εάν δεν γίνει αυτό, τα παιδιά μπορεί να χειραγωγηθούν, να τεθούν σε κίνδυνο ή να στερηθούν οποιαδήποτε πραγματικής ευκαιρίας να διατυπώσουν τις απόψεις τους. Επομένως τα κράτη - μέλη θα ήταν πρωταρχικής σημασίας μέλημα να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα , ώστε να διασφαλιστεί το αναφαίρετο δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης της γνώμης του παιδιού στον πολιτικό βίο, τηρώντας τις κατευθύνσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω.

7.3. Το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του παιδιού στο σχολικό περιβάλλον

Το σχολικό περιβάλλον αποτελεί βασικό πεδίο εφαρμογής του Άρθρου 12 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού¹⁶. Το γεγονός αυτό, αιτιολογείται λόγω της συμβολής του στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, στην ανάπτυξη της προσωπικότητας, της διανοητικής ικανότητας και των δεξιοτήτων τους. Ταυτόχρονα, το σχολείο αποτελεί το πρώτο στάδιο για την ανεξαρτητοποίηση τους από την οικογένεια και την κοινωνικοποίησή τους.

Παρ' όλα αυτά, το εκπαιδευτικό σύστημα, ως φορέας των παραπάνω λειτουργιών, δεν είναι πάντοτε ιδανικά διαμορφωμένο, δεδομένου ότι σε ορισμένες περιπτώσεις δεν λαμβάνει σοβαρά υπόψη τη γνώμη των μαθητών στη διαδικασία που ακολουθεί, αναπαράγοντας παγιωμένες αντιλήψεις περί ανωριμότητας τους, δικαιολογημένης από την ηλικία τους. Η στέρηση από τα παιδιά της ελευθερίας να ακουστούν, προκαλεί συναισθηματική και ψυχική καταπίεση στην καθημερινή τους ζωή, περιορίζοντας κατ' επέκταση την ενεργό συμμετοχή τους στο κοινωνικό γίνεσθαι και τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους. Η αίσθηση ότι η γνώμη του παιδιού θα ληφθεί υπόψη, για παράδειγμα στην αντιμετώπιση κάποιας δυσχερούς κατάστασης στο σχολικό περιβάλλον ή στην επιλογή μιας ενδοσχολικής δραστηριότητας, μπορεί να ενδυναμώσει και να ενθαρρύνει την έκφραση της γνώμης του.

Προκειμένου, λοιπόν, η γνώμη και τα δικαιώματα του παιδιού να απολαμβάνουν ειλικρινούς σεβασμού, είναι αναγκαίο τα κράτη- μέλη να λάβουν μέτρα, τα οποία θα διασφαλίζουν και θα προωθούν το δικαίωμα των παιδιών στην έκφραση της γνώμης τους στο σχολικό περιβάλλον. Είναι σημαντικό, αφενός να αναζητηθούν τρόποι ενεργού συμμετοχής των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία με τη δυνατότητα λήψης αποφάσεων και αφετέρου να δημιουργηθούν μηχανισμοί προστασίας του δικαιώματος που εξετάζουμε, όταν αυτό γίνεται αντικείμενο παραβίασης¹⁷.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι στην Ατζέντα του 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, έχει τεθεί ως στόχος η αναγνώριση των παιδιών ως φορέων αλλαγής της κοινωνίας, μέσω της επένδυσης στις ικανότητές τους, γεγονός το οποίο τονίζει εμφατικά την ανάγκη εφαρμογής του Άρθρου 12 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού¹⁸.

¹⁶ Convention on the Rights of the Child. Διαθέσιμο στο : <https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/advanceversions/crc-c-gc-12.pdf> Ανακτήθηκε στις 31/10/2022

¹⁷ Join Forces for All Children. Διαθέσιμο στο : <https://joining-forces.org/publications/childrens-right-to-be-heard/> Ανακτήθηκε 31/10/2022

¹⁸ The 2030 Agenda for Sustainable Development <https://sdgs.un.org/2030agenda> Ανακτήθηκε 30/10/2022

Φυσικά, το εν λόγω εγχείρημα λόγω της δυσκολίας του, δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί χωρίς τη συνεργασία των επιμέρους φορέων του εκάστοτε κράτους- μέλους, όπως οι οργανισμοί που προάγουν την κατοχύρωση των δικαιωμάτων του παιδιού και η οικογένεια. Η τελευταία, οφείλει να πορεύεται στην ίδια κατεύθυνση με τις επιταγές του κράτους και να μην παρακάμπτει τη βούληση και τις αποφάσεις των παιδιών με τη δικαιολογία, όπως αναφέρθηκε, της δυσανάλογης πνευματικής ωριμότητας σε σχέση με τους ενήλικες.

8. Ερωτήσεις προς τους συμμετέχοντες

- 1) Με βάση το Άρθρο 12 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, κάθε παιδί έχει το δικαίωμα να εκφράζει ελεύθερα τη γνώμη του για όλα τα ζητήματα που αφορούν τη ζωή του. Με ποιον τρόπο θα μπορούσε να κατοχυρωθεί επαρκέστερα, εφόσον το θεωρείτε σάφρον, το δικαίωμα της προώθησης και διάδοσης διαφορετικών θρησκευτικών απόψεων και πεποιθήσεων από τους ανήλικους πολίτες των χωρών εκπροσώπησής σας;
- 2) Το δικαίωμα όλων των παιδιών να ακούγονται και να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη οι απόψεις τους ανάλογα με την ηλικία τους και με την ωριμότητά τους ορίζεται επίσης στο άρθρο 12 της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού. Πως μπορούν τα κράτη μέλη να προάγουν αποτελεσματικότερα τη συμμετοχή των παιδιών και τη διάδοση της ώριμης γνώμης τους σχετικά με τον πολιτικό βίο;
- 3) Βασιζόμενοι στο Άρθρο 12 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού αλλά και στην προσωπική εμπειρία σας ως εμπειρογνώμονες, προτείνετε τρόπους που τα κράτη-μέλη θα μπορούσαν να προάγουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, την ελευθερία έκφρασης του παιδιού εντός του σχολικού περιβάλλοντος.

9. Ενδεικτικές επιλογές για πρόσθετη μελέτη

- Τι είναι η πολιτική συμμετοχή; Βίντεο διαθέσιμο στο: <https://www.youtube.com/watch?v=GHe6TMMJmDQ>
- Πολιτική συμμετοχή των νέων – ενίσχυση της δημοκρατίας με νέους Βίντεο διαθέσιμο στο: <https://www.youtube.com/watch?v=DnUS4XUqLy4>
- Ελευθερία του λόγου, Βίντεο διαθέσιμο στο: <https://www.youtube.com/watch?v=TyP09S0UEzA>
- Η ελευθερία του λόγου των παιδιών στον 21ο αιώνα - Kirsten Drotner Βίντεο διαθέσιμο στο: <https://www.youtube.com/watch?v=PJ4bpggfQTM>

- Ελευθερία της έκφρασης / Δεκάλεπτα Μαθήματα για το Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ Βίντεο διαθέσιμο στο: <https://www.youtube.com/watch?v=goVGR5POQI>

10. Βιβλιογραφία

- Παρασκευή Νάσκου- Περράκη, *Δικαιώματα του Ανθρώπου: Παγκόσμια και Περιφερειακή Προστασία*, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2016
- Η. Κουτσούκου, *Η νομική προστασία του παιδιού στην Ελλάδα*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013
- Ανθόπουλος, Χ., (2000). *Προστασία κατά του ρατσισμού και ελευθερία της πληροφόρησης: Ένα συνταγματικό δίλημμα*, Παπαζήση, Αθήνα

11. Ηλεκτρονικές Πηγές

1. Η επίσημη μετάφραση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, όπως κυρώθηκε με τον ν. 2101/1992. Διαθέσιμο στο: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y:&docid=4bcbf83a2> (Ανακτήθηκε στις 31/10/2022).
2. Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης του ΟΗΕ (2020). 24 Οκτωβρίου – 75η επέτειος ΟΗΕ. Αντόνιο Γκουτέρες : Τα Ηνωμένα Έθνη ανήκουν σε εσάς. Στον κόσμο μας σήμερα, έχουμε ένα κοινό εχθρό. Τον COVID-19. Διαθέσιμο στο: <https://unric.org/el/24-%ce%bf%ce%ba%cf%84%cf%89%ce%b2%cf%81%ce%af%ce%bf%cf%85-75%ce%b7-%ce%b5%cf%80%ce%ad%cf%84%ce%b5%ce%b9%ce%bf%cf%82-%cf%84%cf%89%ce%bd->

[%ce%b7%ce%bd%cf%89%ce%bc%ce%ad%ce%bd%cf%89%ce%bd-%ce%b5%ce%b8/](#)
(Ανακτήθηκε στις 31/10/2021)

3. Πρώτα.12 (χ. χ.). Το Άρθρο 12. Διαθέσιμο στο <http://www.inart12.org/index.php/el/sample-sites-14/keimena-tekmiriosi>
(Ανακτήθηκε στις 31/10/2022).
4. Συνήγορος του Παιδιού (χ. χ.). Η Διεθνής σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού με απλά λόγια. Διαθέσιμο στο: <https://www.synigoros.gr/paidi/downloads/sp.pdf>
(Ανακτήθηκε στις 31/10/2022).
5. Office of the High Commissioner on Human Rights (χ.χ.). Committee on the Rights of the Child. Διαθέσιμο στο: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIndex.aspx> (Ανακτήθηκε στις 31/10/2022).
6. International standards Special Rapporteur on freedom of religion or belief Διαθέσιμο στο: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-religion-or-belief/international-standards#23> (Ανακτήθηκε στις 31/10/2022)
7. Children also have the right to freedom of religion or belief, and that must be protected Διαθέσιμο στο: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2015/10/children-also-have-right-freedom-religion-or-belief-and-must-be-protected> (Ανακτήθηκε στις 31/10/2022)
8. Political Engagement as a Child Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/300865389_Political_Engagement_as_a_Child (Ανακτήθηκε στις 31/10/2022)
9. Childhood, democracy and freedom of expression Διαθέσιμο στο: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000371082> (Ανακτήθηκε στις 31/10/2022)
10. The Child's Right to Participation – Reality or Rhetoric? Διαθέσιμο στο: <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:168647/FULLTEXT01.pdf> (Ανακτήθηκε στις 31/10/2022)
11. Krappmann, L. (2010). "The weight of the child's view (Article 12 of the Convention on the Rights of the Child)". https://www.researchgate.net/publication/274466028_The_weight_of_the_child's_view_Article_12_of_the_Convention_on_the_Rights_of_the_Child

12. Welty, E. & Lundy, L. (2013). "A children's rights-based approach to involving children in decision making", *Journal of Science Communication* 12(03). [https://jcom.sissa.it/sites/default/files/documents/JCOM1203\(2013\)C02.pdf](https://jcom.sissa.it/sites/default/files/documents/JCOM1203(2013)C02.pdf)